

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av renskötsellagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att renskötsellagen ändras.

De nuvarande kommunspecifika värderingsnämnderna slopas, som i första instans avgör tvister som gäller ersättning för skador orsakade av renar och ingärdning av områden, vilket innebär att rättskipningsbehörigheten överförs till de allmänna domstolarna. För renskötselområdet inrättas ett opartiskt sakkunnigorgan, en renskadenämnd, vars uppgift är att på begäran ge utlåtanden om huruvida renar har orsakat en skada som ska ersättas enligt renskötsellagen och om skadans storlek samt om renbeteslagets skyldighet att uppföra gården. En medlem i nämnden kan på begäran av båda parterna fungera som medlare.

Syftet med propositionen är att undanröja de problem som hänför sig till opartiskheten och oberoendet i den nuvarande tvistlösningsverksamheten och den brist på förtroende som den upplevts vara förknippad med. Ett ytterligare syfte är att skapa ett förfarande med hjälp av vilket skador orsakade av renar samt ingärdning kan bedömas sakkunnigt, till skäliga kostnader och i samråd med båda parter på ett sätt som främjar förlikning mellan parterna.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2021 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagen avses träda i kraft den 1 januari 2021.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
MOTIVERING	3
1 Bakgrund och beredning	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Beredning	3
2 Nuläge och bedömning av nuläget	3
2.1 Bestämmelserna om ersättningsansvar i fråga om skador orsakade av renar och värdering av skadorna	3
2.2 Värderingsnämndernas verksamhet i praktiken	5
2.3 Bedömning av nuläget	8
3 Målsättning	9
4 Förslagen och deras konsekvenser	9
4.1 De viktigaste förslagen	9
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna	11
Ekonomiska konsekvenser	11
Konsekvenser för myndigheterna	11
Samhälleliga konsekvenser	12
5 Alternativa handlingsvägar	12
5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser	12
5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet	14
6 Remissvar	16
7 Specialmotivering	16
8 Bestämmelser på lägre nivå än lag	21
9 Ikraftträdande	21
10 Verkställighet och uppföljning	21
11 Förhållande till budgetpropositionen	21
12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	21
LAGFÖRSLAG	25
Lag om ändring av renskötsellagen	25
BILAGA	29
PARALLELLTEXT	29
Lag om ändring av renskötsellagen	29
FÖRORDNINGSUTKAST	35
Statsrådets förordning om renskadenämnden	35
Statsrådets förordning om ändring av renskötselförordningen	36

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

Uppgifter om hur systemet för bedömning av skador orsakade av renar och tvistlösning fungerar har bl.a. med hjälp av olika enkäter fåtts av invånarna och jordbrukarna i renskötselområdet, renägarna, dem som deltar i tvistlösningsverksamheten samt av myndigheterna. På grundval av de uppgifter som fåttts finns det många problem med det nuvarande systemet.

Ett av målen i regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering är att öka tillväxten och sysselsättningen av naturens gåvor. En metod för detta föreslås vara att främja en aktiv, hållbar och växande renhushållning. Som riktlinjer för renhushållningen nämns att konflikterna mellan renhushållningen och andra former av markanvändning ska minskas samt att lagstiftningen om värderingen och ersättningen av de skador som orsakas av renar ska revideras.

1.2 Beredning

Jord- och skogsbruksministeriet tillsatte den 20 juni 2018 redan under statsminister Juha Sipiläs regeringsperiod ett projekt som syftar till att revidera bedömningen av skador orsakade av renar och tvistlösningen. Enligt beslutet om tillsättande ska behandlingen av ersättningstvister kvarstå som en uppgift för ett specialiserat organ. Efter de samråd som ordnades med de viktigaste intressentgrupperna beslöt man våren 2019 dock att fortsätta beredningen av projektet utifrån att bedömningen av skador och ärenden som gäller ingärdning förblir nämndbaserad, men att behörigheten att avgöra tvister överförs till de allmänna domstolarna.

Beredningsmaterialet finns till påseende på webbadressen <https://mmm.fi/sv/projekt2?tunnus=MMM024:00/2018>

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Bestämmelserna om ersättningsansvar i fråga om skador orsakade av renar och värdering av skadorna

Bestämmelserna om rätt att bedriva renskötsel samt om skador orsakade av renar

En av de viktigaste bestämmelserna i renskötsellagen (848/1990) är 3 § om rätt att bedriva renskötsel. Renskötsel får bedrivas, med de inskränkningar som föreskrivs i lagen, inom det renskötselområde som definieras i 2 § 1 mom. i lagen, oberoende av ägande- eller besittningsrätten till marken. Renar som hålls inom renskötselområdet får ägas endast av medborgare som är stadigvarande bosatta i en stat inom Europeiska unionen eller Europeiska ekonomiska samarbetsområdet samt av renbeteslag, dessutom får Renbeteslagsföreningen äga renar i försöks- och forskningssyfte. Renbeteslaget, en sammanslutning som består av renägarna i ett visst område, svarar för sitt områdes del för fullgörandet av de uppgifter som hänför sig till renskötseln.

I 6 kap. i renskötsellagen finns bestämmelser som skyddar markägarna och markinnehavarna och som gäller skyldigheten att förhindra skador orsakade av renar, ersättningsansvaret för skador samt värderingen av skador och avgörandet av ersättningstvister. Eftersom renar vid betesgång inte alltid stannar inom renskötselområdets gränser, är bestämmelserna tillämpliga också utanför området i kommuner som gränsar till renskötselområdet eller endast delvis hör till renskötselområdet.

Enligt 31 § i renskötsellagen ska renbeteslaget sköta renarna så att de inte kommer in i odlingar eller skadar plantbestånd på skogsföryngringsytor eller i övrigt orsakar jord- och skogsbruket onödig skada. Utanför samernas hembygdsområde ska renar dessutom skötas så att de inte kommer in i trädgårdar, på fasta bostäders gårdar eller på områden som används för andra särskilda ändamål. Har renar skötts i strid med detta ska markägaren eller den som lidit skada anmäla saken till renbeteslaget, som omedelbart ska avlägsna renarna. Om renbeteslaget inte avlägsnar renarna, har markägaren eller den skadelidande rätt att avlägsna renarna på renbeteslagets bekostnad.

Enligt 32 § i renskötsellagen är ett renbeteslag skyldigt att uppföra ett gärde eller någon annan anläggning eller konstruktion för att odlingar och utanför samernas hembygdsområde även trädgårdar, fasta bostäders gårdar och områden som används för andra särskilda ändamål ska skyddas mot renar. En förutsättning för denna skyldighet att uppföra gärdet, dvs. stängsel, är att ett område behöver skyddas för att förhindra skador och att byggkostnaderna för gärdet eller en annan anläggning eller konstruktion är skäliga jämfört med den sannolika nyttan av uppförandet. Av synnerligen vägande skäl är renbeteslaget även skyldigt att ingärda plantbestånd på skogsföryngringsytor inom ett område som tillhör någon annan än staten eller en kommun eller en församling. Det är ändamålsenligt att det upprättas ett avtal om ingärdningen där platsen för gärdet, skötseln av det och vem som äger gärdet fastställs.

Renbeteslaget ska enligt 34 och 35 § i renskötsellagen ersätta den skadelidande för en skada som orsakats jordbruket eller utanför samernas hembygdsområde på trädgårdar, på fasta bostäders gårdar eller på områden som används för andra särskilda ändamål. Eftersom renbeteslaget är skyldigt att förhindra att renar kommer in på de nämnda områdena, förutsätts det inte särskilt i bestämmelserna om ersättningsansvar att renbeteslagets verksamhet är uppsåtlig eller oaktsam. Enligt lagen ska renbeteslaget ersätta också skador som orsakats skogsbruket, men eftersom skogarna är renarnas egentliga betesområde har ersättningsansvaret i fråga om dem avsevärt begränsats. Ersättningsansvaret omfattar inte skador som orsakas av skador på blad och barr på buskar och träd. Blad- och barrskador på plantor som växer på skogsföryngringsytor ska dock ersättas. Ersättningsansvaret gäller inte heller skador som vållats av att lav och gräs på skogsmarker blivit nedtrampade eller uppätta. Utanför renskötselområdet ersätts dock också skador som orsakas av att lav blivit uppäten, om laven samlas för prydnadsändamål.

Enligt lagen betalas skadestånd inte till staten, en kommun eller en församling eller för en skada som uppkommit på mark som har överlåtits eller utarrenderats inom det område som avses i 2 § 2 mom. i renskötsellagen, dvs. statlig mark som är särskilt avsedd för renskötsel. Ersättnings-skyldigheten gäller inte heller skador som orsakats ägaren till en sådan renhushållningslägenhet eller naturnäringslägenhet som avses i lagen om strukturstöd för renhushållning och naturnäringar (986/2011).

Ersättningen betalas av det renbeteslag inom vars område skadan har inträffat. Om skadan har inträffat utanför renskötselområdet, betalas ersättningen av det renbeteslag, vars område närmast gränsar till den plats där skadan inträffade. Om skadan har orsakats av andra renar än renar som det renbeteslag som betalat ersättningen ansvarar för, har renbeteslaget regressrätt i förhållande till det andra renbeteslaget eller renägaren.

Bestämmelserna om värderingsnämnden

Enligt 32 och 34 § i renskötsellagen avgör den i lagen föreskrivna värderingsnämnden tvister som gäller skyldighet att uppföra gärdet och skadestånd. Dessutom avgör värderingsnämnden tvister som gäller fastställandet av det gängse pris som avses i 43 § i renskötsellagen när renbeteslag använder den förköpsrätt i fråga om renar som föreskrivs för dem i vissa situationer.

Enligt 36 § i renskötsellagen består nämnden av en ordförande och två andra medlemmar. Ordföranden förordnas av närings-, trafik- och miljöcentralen, som före sitt beslut ska höra renbeteslaget och lantbruksproducenternas förening. I praktiken har ordförandena förordnats separat för varje kommun, dvs. nämndernas verksamhet är kommunspecifik.

Nämnderna har dock ingen permanent sammansättning, utan den sammanställs separat för varje fall som ska behandlas. I 36 § i renskötsellagen föreskrivs det nämligen att vardera parten i tvisten ska välja en medlem i nämnden och att det inom varje renbeteslag ska finnas ett behövligt antal av renbeteslaget valda värderingsmän samt att det i varje kommun inom renskötselområdet och i varje kommun som gränsar till renskötselområdet ska finnas ett behövligt antal värderingsmän som företräder lantbruksproducenterna, bland vilka valet ska göras. Enligt renskötselförordningen (883/1990) väljs de värderingsmän som representerar lantbruksproducenterna av den lokala lantbruksproducentföreningen.

Värderingsnämndernas beslut är enligt 37 § i renskötsellagen verkställbara på samma sätt som domen i ett tvistemål, dvs. nämnderna fungerar trots sitt namn som ett rättsskipningsorgan som ger rättsskydd. Trots detta är bestämmelserna om processen knappa. De rymmer i 36–38 § i renskötsellagen och i två paragrafer i renskötselförordningen. Processen inleds så att den som vill behandla ett ärende i nämnden meddelar detta till ordföranden och motparten och uppger samtidigt den värderingsman som han eller hon har valt till medlem av nämnden. Motparten meddelar så snart som möjligt sitt eget val av medlem. Om motparten inte har lämnat sitt meddelande inom tre dagar, förordnar polischefen en bedömningsman för hans eller hennes räkning.

Enligt 37 § i renskötsellagen ska värderingsnämnden utan dröjsmål meddela beslut i ett ärende som hänskjutits till den. Innan beslutet meddelas ska parterna ges tillfälle att bli hörda. Beslutet ska bevisligen delges dem. I ett beslut som rör ersättning för en skada som har orsakats av renar ska värderingsnämnden fastslå hur omfattande skadorna är och bestämma det skadestånd som ska betalas till den skadelidande. Skadestånd kan jämkas i enlighet med vad som föreskrivs i skadeståndslagen (412/1974). Nämnden ska i sitt beslut i en tvist som gäller skyldighet att uppföra gården fastställa renbeteslagets skyldighet att uppföra gården.

Ändring i värderingsnämndens beslut söks genom att talan väcks i tingsrätten. Missnöje med beslutet ska anmälas hos nämndens ordförande inom två veckor efter det att beslutet delgavs.

I renskötselförordningen föreskrivs dessutom att bedömningsnämnden sammanträder på kallelse av ordföranden och att det ska föras protokoll över nämndens möten. Då avvikande åsikter förekommer i värderingsnämnden, anses den åsikt som majoriteten understött som mötets beslut.

Enligt 38 § i renskötsellagen har en medlem av bedömningsnämnden rätt att för sitt uppdrag få arvode och ersättning för resekostnader enligt med de grunder som fastställs av Regionförvaltningsverket i Lappland. Nämnden ska i sitt beslut bestämma om parternas skyldighet att ersätta kostnaderna. Medlemmarna i värderingsnämnden handlar under tjänsteansvar.

2.2 Värderingsnämndernas verksamhet i praktiken

Antal fall, typer av tvister och omständigheter som ska beaktas i avgörandeverksamheten

Antalet avgöranden som värderingsnämnderna har meddelat har varit litet, i genomsnitt endast ett tiotal per år inom hela renskötselområdet. Jämfört med detta löses med ordförandens medverkan ett mångfaldigt antal tvister dock innan den egentliga behandlingen i nämnden inleds

genom ordförandens rådgivning per telefon eller genom informella besök av rådgivningskaraktär på platsen. Det ringa antalet ärenden i nämnderna beror sannolikt också på den brist på förtroende för nämndsystemet som parterna har upplevt och som har framkommit bland annat i enkäter om verksamheten. Frågan behandlas i avsnitt 2.3.

Skadeståndstvisterna gäller olika typer av skador. När renarna äter vall eller spannmål minskar skörden, och den liggväxt i växtbeståndet som renarnas trampande orsakar försvårar skördandet och sänker skördens kvantitet och kvalitet. Inblandningen av renavföring i det foder som ska skördas kan medföra hygienproblem. På vintern kan renarnas skrapande med hovarna och trampande på åkrar, beroende av väderförhållandena, orsaka olika former av frostsador och skador på grund av skadegörande vintersvampar. Även i professionella trädgårdar och hemträdgårdar orsakas skador och frostsador till följd av att växtbeståndet avbetas. Dessutom kan renarna orsaka skador på marktäckväv och fiberduk samt ogräs- och skadedjursproblem. Plantbestånd kan skadas då renarna gräver fram lav under snön och repar av lövträdsskott.

På gårdarna till fasta bostäder orsakas skador då renarna äter av växtbeståndet och på grund av frostsador. Dessutom orsakar renarnas avföring olägenhet och städning. Av skador på gårdsplaner orsakar sannolikt skador på gräsmattor de flesta ersättningstvisterna.

Renbeteslaget har enligt renskötsellagen skyldigheten att förhindra och ersätta skador orsakade av renar. När ersättningstvister avgörs ska det bedömas om den skada som markägaren eller markinnehavaren uppgett verkligen har orsakats av renar, eller om skadan helt eller delvis beror på t.ex. en växtsjukdom eller andra djur, såsom harar, älgar, rådjur eller sorkar. Skadan kan delvis ha berott på odlingstekniska omständigheter, såsom olämpliga sorter, kort växtföljd eller mekaniska skador orsakade av maskiner. Nämnden utreder skadans omfattning genom att mäta skadearealen och kartlägga växtligheten. Skadans storlek bedöms som förlust av skörd och som ersättning för extra arbetskostnader till följd av förnyelse av växtbeståndet. På de kvantitativa uppskattningarna av förlusterna inverkar bl.a. de normala skördenivåerna på orten under året i fråga, gårdsspecifika kalkyler samt t.ex. åkerns grundbördighet.

När nämnden avgör ingärdningstvister tar den ställning till behovet av gärde, tidtabellen för byggandet av gärdet, gärdets placering på området, antalet grindar och deras placering samt andra omstridda omständigheter i anslutning till ingärdningen. Med stöd av domstolarnas rättspraxis bestäms det vanligen att gärdet ska byggas som ett stängselnät med en meters höjd. Som stolpar används randbarkade gran- eller tallstolpar. När man beslutar om den tidsfrist som ska fastställas för uppförandet av gärdet ska årstiden beaktas samt också den tid som går åt till att ansöka om de understöd som beviljas renbeteslag. I praktiken ingås det också alltid ett avtal mellan markägaren och renbeteslaget om uppförandet av gärdet, och gärdet byggs inte om markägaren motsätter sig det.

Utöver skadestånds- och ingärdningstvister har nämnden som tredje uppgiftskategori tvistlösning i fråga om fastställande av gängse pris för renar i vissa förköpssituationer. I praktiken har sådana tvister inte just alls avgjorts av nämnderna, utan för att fastställa gängse pris har man vid behov begärt utlåtande direkt av parterna i renköpen eller av Renbeteslagsföreningen och kommit överens om tvisten utifrån utlåtandet.

Processpraxis

Många processrelaterade frågor förblir öppna utifrån renskötsellagen. Eftersom värderingsnämndernas verksamhet till sin natur är rättskipning, tillämpas inte förvaltningslagens (434/2003) bestämmelser om förfarande på den. Inte heller rättegångsbalkens bestämmelser är

tillämpliga, eftersom de har begränsats till att gälla de allmänna domstolarnas verksamhet. Av nämnda orsaker finns det t.ex. inga bestämmelser om jäv för nämndernas medlemmar.

Man har dock strävat efter att förenhetliga nämndernas förfaranden genom att ordna utbildningar för nämndernas medlemmar och producera skriftligt utbildningsmaterial för arbetet i nämnderna. I dessa sammanhang har man sammanställt modeller för god praxis i anslutning till processen. Utbildning och material har i huvudsak producerats av Rovaniemi yrkeshögskola och Renbeteslagsföreningen, men också av bl.a. Lapplands yrkesinstitut. På Renbeteslagsföreningens webbplats finns mallar som kan användas för att göra en begäran om tvistlösning och som grund för nämndens avgörande.

Enligt renskötsellagen krävs inte någon skriftlig process, men med tanke på parternas rättsskydd har det i praktiken rekommenderats att ärendet ska föras för avgörande genom att en fritt formulerad skriftlig utredning om tvisten och ett yrkande på att ärendet ska avgöras läggs fram för nämndens ordförande. Nämndens ordförande antecknar ärendet och ber parten lämna behövliga närmare redogörelser över de skador som inträffat och växtarterna inom odlingen samt dokument som hänför sig till ärendet, såsom behövliga kartor. En part kan ge sin egen bedömning av skadans storlek, men han eller hon är inte tvungen att på detta sätt specificera sitt ersättningsanspråk.

I lagen finns inga särskilda bestämmelser om de skeden i processen som ligger mellan inledandet av behandlingen av ett ärende och beslutsfattandet, men i praktiken omfattar processen i allmänhet en syn på platsen där parterna i tvisten kan vara närvarande. Till en syn är det möjligt att kalla sådana utomstående sakkunniga vars kunnande nämndens medlemmar anser vara av betydelse som komplement till det egna kunnandet. Strävan är att förrätta synen så fort som möjligt efter att skadan har inträffat. En uppskjuten syn kan leda till att spåren efter renarna försvinner och att jordbrukarens arbeten, såsom skördandet, fördröjs. I vissa fall förrättas synen dock i två faser så att den första genast ordnas när en skada som renarna orsakat har uppstått och den andra först på våren när den nya växtperioden har inletts, varvid vinterskadorna kan konstateras på ett tillförlitligare sätt. Även om bedömningsnämnden enligt renskötsellagen ska meddela sitt beslut utan dröjsmål, medför en syn i två faser i praktiken ett behov av att fördröja beslutet till våren.

Det har inte anvisats medel i statsbudgeten för kostnaderna för nämndens verksamhet, utan i nämndens avgörande fastställs den ena parten i målet, eller båda parterna, som ansvarig för de arvoden som ska betalas till nämndens medlemmar. Regionförvaltningsverket i Lappland fastställde grunderna för arvoden till värderingsnämndens medlemmar senast den 9 november 2016. Nämndens ordförande har rätt att få 150 euro och medlemmarna 80 euro för varje förrättningsdag. Dessutom har de rätt till dagpenning samt rese- och logiersättning i enlighet med statens resereglemente. Eftersom arvodena är förknippade med nämndens egentliga avgöranden, tas inget arvode ut för sådant arbete som i synnerhet nämndens ordförande orsakas av olika former av rådgivning, utredningsarbete eller preliminära besiktningar i sådana fall som inte leder till något egentligt tvistlösningsförfarande. Arvode betalas inte heller för deltagande i utbildning som ordnas för nämndens medlemmar.

Värderingsnämndernas ordförande eller medlemmar har inte tillgång till stödtjänster i anslutning till t.ex. registratorsverksamhet och arkivering av handlingar. Även om alla rättskipningsorgan i princip är sådana arkivbildare som avses i arkivlagen (831/1994), lämpar sig den lagen i praktiken dåligt för värderingsnämnderna. På grund av att det inte finns någon centraliserad dokumentförvaltning är nämndernas handlingar spridda t.ex. i ordförandenas hem samt i kommunernas lokaler och arkiv.

2.3 Bedömning av nuläget

Den nuvarande tvistlösningsmekanismens funktionsduglighet har utretts genom en för allmänheten öppen webbenkät om renskötseln och styrningen av den som jord- och skogsbruksministeriet ordnade hösten 2017. Sammanlagt lämnades över 3 300 enkätsvar. Bland de som svarade på enkäten fanns gott om invånare och andra markägare i renskötselområdet, men också jordbrukare och renägare. Synpunkter på behoven att utveckla tvistlösningsmekanismen har också samlats in genom en för allmänheten öppen enkät som gjordes vid årsskiftet 2015–2016 av Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland, samt genom en enkät riktad till värderingsnämndernas dåvarande och tidigare ordförande.

På basis av den enkät som gjordes hösten 2017 kan det konstateras att markägarna i de södra delarna av renskötselområdet upplever de skador som renarna orsakar som ett större problem än tidigare. I bakgrunden finns sannolikt många olika orsaker. I och med ändringar i markanvändningen har betesområdena reducerats och blivit mer splittrade än tidigare. Födan har minskat i en del av renarnas naturliga betesområden, och tilläggsutfodringen kan ha gjort renarna tamare än tidigare. Dessa orsaker kan tillsammans med det ökade hotet från rovdjur ha drivit renar till odlingar eller närmare bebyggelse. Antalet ingärdningstvister kan öka på grund av att kravnivån i fråga om boende har höjts, och i stället för t.ex. gallerstängsel kan man av estetiska skäl önska sig gården av något annat material, eller inga gården alls. Grindarna i gårderna kan upplevas som besvärliga med tanke på rörligheten.

Svaren på både den enkät som gjordes hösten 2017 och på tidigare enkäter visar att det råder stor misstro mot värderingsnämndernas verksamhet. Detta beror på olika slags problem i anslutning till nämndsystemet, på grund av vilka parterna i många fall inte upplever behandlingen och de fastställda ersättningarna som rättvisa. Misstroendet är vanligast i det södra renskötselområdet, där också skador som ska ersättas oftast inträffar. Inom samernas hembygdsområde råder det knappt någon brist på förtroende.

Ofta tror man inte att behandlingen i nämnden är oberoende och opartisk, när parterna i tvisten utser två av nämndens tre medlemmar och den av renbeteslaget utsedda medlemmen i praktiken själv hör till det renbeteslag som är part i målet. Även oberoendet för nämndens ordförande ifrågasätts ibland. Avsaknaden av lagstiftning om ledamöternas opartiskhet bidrar inte till att öka tilltron till verksamheten.

Enligt enkätsvaren upplever många markägare, renägare och ordförande i nämnderna att det finns brister i kompetensen hos nämndernas medlemmar när det gäller antingen den kompetens som hänför sig till den egentliga skadebedömningen eller till det juridiska kunnande som krävs i processen, eller till båda. Nämndernas beslutspraxis anses vara oenhetlig.

I en del kommuner är det svårt att utse ordförande till nämnderna, eftersom uppgiften ofta upplevs som krävande och underbetald. Trots att närings-, trafik- och miljöcentralen har ansträngt sig för att hitta ordförande har det ibland förekommit avbrott i nämndernas verksamhet på grund av brist på ordförande.

Det finns skillnader i nämndernas verksamhetssätt delvis på grund av de knappa processbestämmelserna i renskötsellagen och på grund av att bestämmelserna i de allmänna lagarna inte är tillämpliga på processen. Bristen på bestämmelser är problematisk med beaktande av verksamhetens rättskipningsnatur och de anslutande kraven på en rättvis rättegång som tryggas genom grundlagen. En del av parterna i tvister påpekar i enkäterna att värderingsnämndens avgöranden i praktiken blir medlingslösningar, och då täcker ersättningen endast en del av den faktiska skadan, även om utgångspunkten enligt renskötsellagen är full ersättning. På basis av enkäterna

finns det brister i värderingsnämndernas beslutshandlingar och renbeteslagen följer inte alltid besluten. I svaren från värderingsnämndernas ordförande framförs att den utbildning som ordnats för nämnden inte alltid har varit opartisk, eftersom utbildningen huvudsakligen ordnas av företrädare för renhushållningen.

Ett projekt, som administreras av Naturresursinstitutet, pågår där det byggs upp en logiskt framskridande bedömningsprocess för skador på åkermark och där alla skador som orsakats odlingen beaktas, oberoende av vem som orsakat dem. Under beredning är en checklista, en anvisning om hur den ska användas samt ett modellprotokoll, vilkas syfte är att underlätta och som en rekommendation för enhetliga genomförandet av bedömningarna samt dokumenteringen och rapporteringen av dem.

3 Målsättning

Syftet med propositionen är att reformera bedömnings- och tvistlösningssystemet för skador orsakade av renar och frågor som gäller ingärdning på ett sätt som undanröjer de problem som i synnerhet hänför sig till opartiskhet och oberoende vid rättskipningen, säkerställer den sakkunskap som krävs vid bedömningen av skador och frågor som gäller ingärdning och därigenom ökar parternas förtroende för systemet. Genom reformen strävar man också efter att genom ökat förtroende minska motsättningarna mellan renägare och markägare samt markinnehavare för att göra det lättare att komma överens vid tvister.

Målet är att det nya systemet ska bli tillräckligt tydligt, effektivt och enkelt och att kostnaderna för verksamheten ska förbli skäligen för parterna i ärendet och staten.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

Det föreslås att det nämnds-system för avgörande av tvister som föreskrivs i renskötsellagen ska reformeras så att de kommunspecifika nämnderna slopas i sin nuvarande form och behörigheten att meddela ett verkställbart beslut i tvister överförs till tingsrätterna. Dessutom föreslås att det inom jord- och skogsbruksministeriets förvaltningsområde inrättas ett nytt oberoende sakkunnigorgan i form av en nämnd, som på begäran av en part ska ge ett utlåtande om skador som renar orsakat eller om renbeteslagets skyldighet att uppföra gården. Ett utlåtande kan också ges om det gängse värdet för renar i vissa situationer som gäller användning av förköpsrätten i enlighet med renskötsellagen.

Begäran om utlåtande baserar sig på frivillighet. Utlåtandena ska inte vara bindande, men de ökar sannolikt överenskomelserna och minskar på så sätt antalet rättegångar. Det föreslagna bedömningsförfarandet och tingsrättsprocessen är separata, dvs. begäran om utlåtande är inte ett obligatoriskt förstadium till tingsrättsprocessen och ett genomgående utlåtandeförfarande begränsar inte domstolens möjlighet att ta upp bevisning.

Jord- och skogsbruksministeriet utnämner alltid nämndens medlemmar för fyra år i sänder. Rätten för parterna i tvisten att välja sin egen medlem i nämnden slopas. Medlemmarna handlar under tjänsteansvar och på dem tillämpas förvaltningslagens bestämmelser om jäv. På grund av det ringa antalet ärenden ska ledamöterna ha uppgiften som bisyssla.

Närmare bestämmelser om utnämning av nämndens medlemmar och organiseringen av nämndens verksamhet samt om behörighetsvillkoren för medlemmarna utfärdas genom förordning av statsrådet. Avsikten är att nämnden ska ha medlemmar med sakkunskap inom jordbruk,

skogsbruk, trädgårdsodling och renhushållning samt lagfarna medlemmar. Nämnden ska dessutom ha minst en medlem som är förtrogen med samekulturen. Medlemmarna kan väljas på olika håll i renskötselområdet, vilket ger nämnden lokalkännedom. I praktiken förekommer skadetvister dock främst i de södra delarna av renskötselområdet. Avsikten är också att genom förordning föreskriva att utlåtandeärenden i huvudsak ska avgöras i beslutssammansättningar med tre ledamöter som förordnas av nämndens ordförande. För att de geografiska avstånden ska medföra så lite olägenhet som möjligt för nämndens verksamhet, säkerställs nämndens möjlighet att sammanträda med hjälp av en anordning som möjliggör bild- och ljudförbindelse.

Avsikten är att nämndens medlemmar ska få arvode för sitt arbete och för deltagande i behövlig utbildning samt resekostnadsersättning och dagpenning för resor. Eftersom nämndens verksamhet är så pass småskalig att det inte är kostnadseffektivt att anställa egen personal för nämnden för att säkerställa de behövliga administrativa tjänsterna, såsom tjänster i anslutning till mottagande, registrering, sändande och arkivering av handlingar, föreslås det att nämnden ska få de behövliga administrativa tjänsterna från Livsmedelsverket. Livsmedelsverket har i egenskap av centralmyndighet inom jord- och skogsbruksministeriets förvaltningsområde riksomfattande behörighet. Verket har redan erfarenhet av att producera stödtjänster för den självständiga och opartiska nämnd som inrättats genom lagen om veterinärmedicinska skadenämnden (1205/2001). Livsmedelsverket ska utnämna en sekreterare för nämnden. Sekreteraren ska i praktiken vara tjänsteman vid ämbetsverket för att han eller hon ska ha tillgång till verkets informationssystem bl.a. för skötseln av behövliga ekonomiska ärenden och registrering av handlingar.

Utlåtanden av nämnden ska begäras skriftligen. Begäran kan framställas av renbeteslaget, markägaren eller markinnehavaren eller den skadelidande eller någon annan ersättningsberättigad. I bedömningsverksamheten är det fråga om skötsel av en offentlig förvaltningsuppgift och de allmänna förvaltningslagarna, såsom förvaltningslagen, tillämpas på nämnden, om inte något annat uttryckligen föreskrivs i renskötsellagen. Förvaltningslagen innehåller bestämmelser om bl.a. utredning av ärenden och förfarande för syn. När utlåtanden om skador ges ska utgångspunkten i enlighet med 34 § i renskötsellagen vara att de skador som orsakats värderas till fullt belopp, men t.ex. den skadelidandes eventuella medverkan till skadan ska beaktas i utlåtandet. Ett utlåtande av nämnden inte är ett förvaltningsbeslut i enlighet med förvaltningslagen, och får därför inte överklagas genom besvär.

I ett projekt som administreras av Naturresursinstitutet håller man på att färdigställa material som hänför sig till bedömningen av renskadornas. Avsikten är att jordbrukare och renägare ska kunna använda materialet också självständigt vid deras inbördes förhandlingar om ersättning för skador. Nämnden ska vara ett oberoende organ som självständigt beslutar om sitt eget arbete, men det material som beretts inom ramen för projektarbetet kan underlätta inledandet av nämndens verksamhet och ordnandet av utbildning för dess medlemmar.

En av nämndens uppgifter är att främja förlikning mellan parterna. I lagen föreskrivs att nämnden på begäran och med partens samtycke kan förordna en av sina medlemmar till medlare för att biträda parterna i att lösa tvisten i godo. Inledandet av förlikningsförfarandet avbryter behandlingen av ett utlåtandeärende, med undantag av en sådan syn som inte tål uppskov. En förlikning som uppkommit genom medling kan i allmän domstol stadfästas så att den blir verkställbar i enlighet med lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar (394/2011).

De behövliga kostnader som nämndens verksamhet föranleder ska betalas av statens medel. För nämndens behandling tas det ut en avgift till staten som ska betalas av den som inlett ärendet. Efter att ha fått ett utlåtande kan parterna komma överens om ersättning eller fördelning av

avgiften samtidigt som de kommer överens om betalningen av den egentliga ersättningen. För förlikningsförfarande och för behandlingen av ett utlåtandeärende där förlikning uppnåtts utan medling tas det ut en avgift, vars betalningsskyldighet fördelas jämnt mellan parterna. Parterna svarar själva för sina egna kostnader.

Det föreslås att det nya sakkunnigorganet ska heta renskadenämnden.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

Ekonomiska konsekvenser

I budgetpropositionen för 2021 har beaktats de arrangemang som krävs för att ersätta de nuvarande värderingsnämnderna med renskadenämnden. Nämndens omkostnader har budgeterats under moment 30.20.01 i budgetpropositionen för 2021 (Livsmedelsverkets omkostnader). I tillägget till anslaget, 100 000 euro, har det uppskattats att nämndens verksamhet årligen föranleder kostnader på ca 105 000 euro, varav ca 75 000 euro är arvodeskostnader, ersättningar för resekostnader och kostnader för deltagande i behövlig utbildning för nämndens medlemmar med uppgiften som bisyssla. Övriga kostnader beror på nämndens allmänna kostnader. Livsmedelsverket beslutar om grunderna för arvoden till nämndens medlemmar. De avgifter som tas ut för nämndens prestationer beräknas årligen uppgå till cirka 5 000 euro. Avgifterna intäktsförs under nämnda omkostnadsmoment för Livsmedelsverket.

Överföringen av behörigheten att avgöra tvister till tingsrätterna i och med att de nuvarande värderingsnämnderna slopas beräknas öka tingsrätternas arbetsmängd med några ärenden per år. Antalet är mindre än antalet ärenden som de nuvarande värderingsnämnderna avgör, eftersom det kan antas att inrättandet av den föreslagna nämnden minskar behovet av rättskipningsbeslut. Kostnaderna i anslutning till tingsrätternas uppgifter täcks inom ramen för rambesluten för förvaltningsområdet och de anslag och årsverken som anges i statsbudgetarna.

Konsekvenser för myndigheterna

Nämnden ska vara ett separat organ inom jord- och skogsbruksministeriets förvaltningsområde. Jord- och skogsbruksministeriet ska bereda och fatta beslut om utnämning av nämndens medlemmar. De nuvarande uppgifterna i anslutning till förordnandet av medlemmar och arvodesgrunder slopas för närings-, trafik- och miljöcentralen och Regionförvaltningsverket i Lappland.

Värderingsnämnderna i sin nuvarande form slopas. Enligt övergångsbestämmelsen i den föreslagna lagen ska nämnderna dock slutbehandla ärenden som gjorts anhängiga innan reformen träder i kraft. En del av ordförandena för de nuvarande nämnderna kan utnämnas till medlemmar i renskadenämnden. Medlemmarna ska väljas så att en persons huvudsakliga verksamhet inte utgör återkommande jävssituationer och därigenom medför olägenhet för nämndens arbete.

Reformen ändrar nämndens arbete jämfört med de nuvarande nämnderna, eftersom arbetet är bedömningsarbete i förvaltningsförfarande och inte längre rättskipning som kan jämföras med rättegång. I och med reformen får nämndens medlemmar sina arvoden av staten och inte av parterna i målet, vilket förbättrar ersättningen för arbetet och underlättar rekryteringen av medlemmarna. Livsmedelsverket ska sköta nämndens expeditions-, arkiverings-, registrators- och bokföringsuppgifter samt andra uppgifter i anslutning till ordnandet av behövliga förvaltnings-tjänster. Till den sekreterare som kommer från Livsmedelsverket hör rådgivning i anslutning till nämndens verksamhet samt bl.a. uppgifter i anslutning till dokumentförvaltning, ekonomiplanering, ordnande av utbildning och kommunikation.

I och med förslaget börjar tingsrätten behandla tvister som gäller ersättning av skador orsakade av renar och ingärdning som första instans. Ändringen har ringa betydelse för tingsrätterna, eftersom tvister som gäller de nämnda ärendena också i dagsläget ska behandlas av tingsrätten i de fall en part som är missnöjd med värderingsnämndens beslut väcker talan om klander av beslutet vid tingsrätten.

Samhälleliga konsekvenser

Överföringen av behörigheten att avgöra tvister till tingsrätterna tryggar den grundläggande rättigheten, dvs. rätten till en rättvis rättegång, när de nuvarande problemen med bl.a. det oberoende och den opartiskhet som krävs av en domstol undanröjs. Inrättandet av den föreslagna renskadenämnden tryggar möjligheten att snabbt och till skäliga kostnader få en tillförlitlig sakkunnigbedömning av skador orsakade av renar och av ingärdning i ett förfarande där alla parter kan höras. Nämndens verksamhetsområde ska omfatta hela renskötselområdet, vilket möjliggör mångsidig sakkunskap i värderingsarbetet och minskar de jävssituationer som kan uppstå på små orter. Utlåtandeförfarandet och det förlikningsförfarande som föreslås vid sidan av det och som baserar sig på parternas frivillighet underlättar möjligheterna att nå förlikning.

Genom ändringarna ökar sannolikt parternas förtroende för bedömnings- och tvistlösningssystemet. Det ökade förtroendet bidrar till att minska motsättningarna mellan renägare och markägare samt markinnehavare, vilket kan göra det lättare att på egen hand komma överens i olika frågor.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

I svaren på enkäterna om värderingsnämndens verksamhet lades det fram många olika förslag om hur tvistlösningsmekanismen kunde utvecklas. Det krävdes utvidgande av de kommunspecifika verksamhetsområdena och personer som är bättre förtrogna med jordbruket och jurister som medlemmar i nämnderna eller alternativt att utomstående juridisk hjälp ställs till nämndernas förfogande. Dessutom ansågs det att medlemmarna bör få bättre ersättning för arbetet. Det föreslogs också att bedömningsnämnderna ska slopas och att tvistlösningen överförs till ett organ som inrättas under tingsrätterna eller till regionförvaltningsverket som dess uppgift. Det betonades däremot också att värderingen av skador förutsätter lokalkännedom. Från renägarhåll ansåg man att tröskeln för att inleda ett nämndförfarande inte får vara för låg och kostnadsrisken för markägaren inte för liten, så att processer inte ska inledas i ofogssyfte. Det föreslogs också att till ordförande för nämnderna inte ska förordnas tjänstemän vars huvudsakliga uppgift är att bevilja jordbruksstöd.

Nedan granskas alternativa sätt att genomföra reformen av den nuvarande tvistlösningsmekanismen. En överföring av avgörandeverksamheten till en förvaltningsmyndighet, t.ex. Livsmedelsverket eller Regionförvaltningsverket i Lappland, granskas inte i detta sammanhang, eftersom det är fråga om avgörandeverksamhet i privaträttsliga tvister mellan två parter, som till sin natur hör till domstolarna och inte till förvaltningsmyndigheterna.

Det första alternativet är att de nuvarande bestämmelserna om värderingsnämnderna upphävs och att inga nya bestämmelser om en ersättande mekanism för värdering av skador eller tvistlösning tas in i lagen. Detta alternativ innebär att tvistlösningen skulle överföras till tingsrätterna och att det är den skadelidande parten som med hjälp av sakkunnigutlåtanden ska påvisa de skador som orsakats i processen i fråga. Ändringen skulle avhjälpa problemen i anslutning till tvistlösningens verksamhetens opartiskhet och oberoende samt bristerna i processbestämmelserna

och rekryteringen av ordförande, men den skulle inte till alla delar uppfylla målen med reformen. Om det vid sidan av detta inte skapades ett förfarande som skulle göra det möjligt för parterna att få experthjälp och medling för att lösa tvister sinsemellan, skulle tvisterna och motsättningsarna till och med kunna öka jämfört med nuläget. Tröskeln för en rättegång är också relativt hög på grund av den ekonomiska risk som är förknippad med rättegångskostnaderna. Till gårdsförsäkringar anknyter dock ofta rättsskyddsförsäkringar som ersätter rättegångskostnader inom vissa gränser.

Ett annat alternativt sätt att förnya systemet är att bevara bedömnings- och tvistlösningsverksamheten i fråga om skador och skyldigheten att uppföra gården nämndbaserad, men så att de kommunspecifika nämnderna slopas i sin nuvarande form och det inrättas en enda ny, självständig och oberoende tvistlösningsnämnd i landet. Bestämmelser om grunderna för det föreslagna rättskipningsorganet, såsom sammansättning och utnämning, samt om de processregler som ska tillämpas på verksamheten skulle utfärdas så att kraven på en rättvis rättegång uppfylls. Till nämnden kunde utnämnas lagfarna ledamöter och sakkunnigledamöter, som alla ska agera under domaransvar, och de tvistande parternas rätt att välja en egen medlem till nämnden slopas.

Detta alternativ har utretts grundligt bl.a. genom ett preliminärt samråd med aktörerna. Alternativet skulle förbättra tillförlitligheten för värderings- och tvistlösningsverksamheten och öka enhetligheten i verksamheten. Processen kunde hållas lättare och kostnaderna lägre än för ett tingsrättsförfarande. De administrativa stödtjänster som nämnden behöver kunde tryggas genom att nämnden administrativt placeras i anslutning till någon befintlig myndighet.

Alternativet avviker dock från de utvecklingsprinciper som varit i kraft redan en längre tid och enligt vilka rättskipningen bör koncentreras till de domstolar som är verksamma inom justitieministeriets förvaltningsområde. I synnerhet när det gäller privaträttsliga tvister är det svårt att längre hitta undantag från denna huvudregel. Med beaktande av att antalet tvistemål enligt renskötsellagen är litet och det faktum att tvisterna inte på grund av sin karaktär i betydande grad skiljer sig från t.ex. andra skadeståndstvister som hör till tingsrätternas behörighet, kan det anses att det inte finns tillräckligt vägande skäl att bevara en nämnd för rättskipning. På bedömningen inverkar också att de processbestämmelser som behövs för nämnden till stor del ska motsvara processbestämmelserna i rättegångsbalken, vilket gör det krävande att hantera och leda processen. Det skulle sannolikt vara en utmaning att utanför tingsrätterna hitta lagfarna personer som kan och är villiga att sköta nämndens ledningsuppgifter.

På grund av nackdelarna med de alternativ som behandlas ovan har ingetdera alternativet ansetts vara det bästa alternativet för att uppnå målen för reformen, utan utgångspunkten för beredningen har varit en mellanform mellan de nämnda modellerna, där den egentliga tvistlösningen överförs till de allmänna domstolarna, men dessutom kvarstår inom jord- och skogsbruksministeriets förvaltningsområde ett förfarande för att i fråga om skador orsakade av renar eller ingärdning kunna få ett sakkunnigutlåtande snabbt, till skäliga kostnader och på ett sätt som möjliggör att båda parterna hörs och som bidrar till att främja förlikning mellan parterna. Inom denna lösningsmodell har vid sidan av det valda alternativet en sådan modell granskats där bedömningen inte görs i en kollegial sammansättning, utan av en oberoende och kunnig bedömningsperson som utsetts för uppgiften. För renskötselområdet skulle flera sådana personer utses. Modellen skulle vara mycket kostnadseffektiv och den administrativa bördan i anslutning till den liten. De viktigaste intressentgrupperna som företräder renägarna och markägarna har dock vid det samråd som ordnades under projektets gång inte ansett att detta alternativ är lika bra som en nämndbaserad värdering. Det har bl.a. framförts att det i verksamheten krävs kunskaper och kompetens från många områden och att en bedömning utförd av flera personer därför är tillförlitligare än en enda sakkunnigs värdering. Med stöd av intressentgruppernas ställningstaganden har modellen inte tagits som grund för den fortsatta beredningen.

Under beredningen har producentorganisationerna gett sitt stöd till en modell där det föreskrivs att det är den kommunala landsbygdsnäringsmyndigheten som ska ge utlåtanden. De aktörer som företräder renägarna har å sin sida motsatt sig detta. De har ansett det vara problematiskt att det är fråga om en myndighet som beviljar jordbrukarstöd och ansett att enskilda värderares kompetens inte kan säkerställas tillräckligt i modellen.

5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet

Norge

I den norska renskötellagen (lov om reindrift 15.6.2007, nr. 40) definieras det samiska renskötselområdet (det samiske reinbeiteområdet), som omfattar de områden i fylkena Finnmark, Troms, Nordland, Trøndelag och Hedmark där rensamerna sedan gammalt har bedrivit renskötsel. Området är indelat i sex regionala renbetesområden och flera renbetesdistrikt. I distriktet kan det finnas en eller flera renbyar, dvs. siidor. Vid siidaindelningen skiljer man också på sommarsiidor, som använder sommar- och höstbetesmarker, och vintersiidor, som använder vinter- och vårbetesmarker. Söder om det egentliga renskötselområdet bedrivs på vissa områden med stöd av tillstånd och markägarens samtycke renskötsel vid enheter (tamreinlag) där samer och andra invånare i området kan ingå.

Renskötselförordningen definieras i Norges lag som samernas rätt av urminnes hävd. I Norge får renar beta på fjället och i andra avlägsna skogs- och betesmarker som är avskilda från bosättningsområden och den jordbruksmark som är i bruk. Bete är dock möjligt på sådan jordbruksmark som har status som s.k. kulturbetesmark. Vissa barrskogar kan fredas från renar för en bestämd tid. Renägaren ska sköta och övervaka renarna för att det i så stor utsträckning som möjligt ska kunna förhindras att de tar sig utanför det tillåtna betesområdet och blandar sig med andra renar samt att renarna orsakar olägenhet. Renbetesdistriktet fastställer regler där distriktets renantal, användning av betesmarker och ekonomi fastställs och genom vilka en ekologiskt hållbar användning av betesresurserna ska säkerställas. Bestämmelser om fastställande av antalet renar får dessutom utfärdas genom förordning av ministeriet. Renskötselområdets förvaltningsorgan kan bestämma om de tidpunkter då betesgång är tillåten på betesmark som inte är avsedd för bete året om.

De som hör till renbetesdistriktet svarar gemensamt och oberoende av eget vållande för den skada som renarna orsakar. Ansvaret gäller dock inte skador som orsakats på tillåtna betesområden, om de inte i betydande grad överstiger vad som kan anses vara en ”förutsebar följd av en rationell och ändamålsenlig användning av betesmark”. Ersättningsansvaret gäller inte heller skador på skörd när det inte finns något stängsel eller annat skydd mot renar. Renbetesdistriktet beslutar om varje renägars ersättningsandel, som ska grunda sig på renägens renantal. En enskild renägare kan dock befrias från ersättningsansvar, om renägaren kan visa att hans eller hennes renar inte har bidragit till skadan.

Twister som gäller skadestånd kan föras till tingsrätten eller till en specialdomstol för jordrättsärenden (jordskifteretten), där de behandlas i ett särskilt domarlett förfarande av typen skiljeförfarande (skjønn), om vilket det finns en egen processlag (lov om skjønn og expropriasjonsaker 1.6.1917, nr 01). Domstolen för jordrättsärenden behandlar i skjønneförfarande också tvister som gäller ingärdning, placering av anläggningar som hänför sig till renskötsel samt virkestagning.

I sammansättningen ingår utöver ordföranden i allmänhet fyra medlemmar. Länsfullmäktige (fylkestinget) utser på förslag av tingsrätterna och kommunstyrelserna personer bland vilka ledamöterna väljs för varje sammansättning. Parterna i tvisten kan påverka valet av de ledamöter

som deltar i sammansättningen, om de är eniga om saken. Fullföljdsdomstol i första instans är lagmansrätten, som i Norge är domstol i andra instans för civilmål och brottmål.

I renskötellagen finns dessutom särskilda bestämmelser om skönförfarandet i skadeståndsrenden i enlighet med lagen i fråga. Ett yrkande på att ett förfarande ska inledas ska framställas så snart som möjligt efter skadefallet, och en syn i ärendet ska förrättas så snart som möjligt. Vid synen ska en företrädare för kommunen i egenskap av sakkunnig och en företrädare för renskötarföreningen vara närvarande. I alla skeden av förfarandet är det möjligt att försöka lösa tvisten genom medling. I ett beslut som gäller tvistlösning ska det bedömas om renarna har orsakat den skada som ska ersättas och hur stor skadan är samt fastställas ersättningsbeloppet.

Sverige

I den svenska renskötellagen (rennäringslag 1971:437) har renskötselrätten på samma sätt som i Norge definierats som samernas rätt grundad på urminnes hävd. Den administrativa enheten för renskötseln är samebyn, vars gränser Sametinget beslutar om. Renskötelseområdet är inte ett enhetligt geografiskt område utan omfattar olika typer av områden som definieras i lagen. Länsstyrelsen bestämmer det högsta tillåtna antalet renar.

Viktigt vid fastställandet av betesområden är odlingsgränsen, den administrativa gränsen, som i Norrbottens och Västerbottens län i norra Sverige skiljer fjällområdena från de övriga delarna av landet. De sameområden som ligger ovanför odlingsgränsen är i princip betesområden som används året om, men mark får också betas året om på vissa områden nedanför odlingsgränsen som länge använts för skogsrenskötsel. Vinterbetesområden som används i oktober–april är sameområden som ligger nedanför odlingsgränsen och som inte hör till de nämnda områdena. I Jämtlands och Dalarnas län får renskötsel bedrivas året om på avgränsade områden, inklusive de särskilda s.k. renbetesfjällen som inrättats i Jämtland. Områdena är i huvudsak statens mark. I dessa län har som vinterbetesmarker definierats områden där renskötsel traditionellt har bedrivits endast en del av året.

Renskötsel med stöd av tillstånd (s.k. koncessionsrenskötsel) bedrivs dessutom utanför sameområdena i vissa områden i Torne älvdal och Kalix älvdal i Norrbottens län. Endast en same kan få koncession, men även andra invånare i området kan äga renar (s.k. skötesrenar) på området i fråga samt med mindre rösträtt än samerna delta i förvaltningen av samebyn.

Renar ska enligt lagen skötas med beaktande av andra allmänna och enskilda intressen samt med bevarande av både naturbetesmarkernas långsiktiga produktionsförmåga och den biologiska mångfalden. Renarna ska såvitt möjligt hindras från att komma utanför samebyns betesområde eller att annars vålla olägenhet. Länsstyrelsen kan vid vite ålägga en sameby att avlägsna renar som betar utanför betesområdet eller på betesområdet under någon annan tid än den tillåtna tiden.

I 90 § i rennäringslagen föreskrivs att en sameby ska ersätta skador som renar orsakar på åkrar, ängar eller trädgårdar som ligger ovanför odlingsgränsen eller på området för de s.k. renbetesfjällen under tiden juni–augusti eller på andra åkrar, ängar eller trädgårdar som hör till åretruntbetesområden under tiden maj–september. Dessutom ska den ersätta en skada som orsakats utanför områden där renskötsel är tillåten eller på vinterbetesområden under en tid då betesgång för renar inte är tillåten.

Sverige har ingen speciallagstiftning om bedömningen av skador eller avgörandet av ersättningstvister, utan tvisterna avgörs i en normal domstolsprocess.

6 Remissvar

Utlåtanden om propositionen begärdes av följande instanser: justitieministeriet, finansministeriet, Livsmedelsverket, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK rf, Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC rf, Renbeteslagsföreningen, Sametinget, Skolternas byastämma, Närings-, trafik- och miljöcentralen i Lappland, Närings-, trafik- och miljöcentralen i Norra Österbotten, Närings-, trafik- och miljöcentralen i Kajanaland, Regionförvaltningsverket i Lappland, Lapplands förbund, Norra Österbottens förbund, Kajanalands förbund, Lapplands tingsrätt, Uleåborgs tingsrätt, Kajanalands tingsrätt, Rovaniemi hovrätt, Naturresursinstitutet samt ordförandena för de värderingsnämnder som föreskrivs i renskötsellagen. Remisstiden var 3.3– 17.5.2020. Det kom in 21 utlåtanden.

De myndigheter som anges i renskötsellagen, Naturresursinstitutet och domstolarna understödde de föreslagna ändringarna. Livsmedelsverket konstaterade att verket inte har något att anmärka på propositionen. Finansministeriet föreslog att man vid den fortsatta beredningen av propositionen ännu ska granska administrativt lättare alternativ och de kostnadsverkningar som anknyter till dem.

Justitieministeriet ansåg att utgångspunkterna i propositionen kan understödjas, men föreslog flera ändringar och preciseringar i den. Förslagen har i huvudsak beaktats vid den fortsatta beredningen av propositionen. De ändringar som gjorts har i synnerhet gällt ett tydligare åtskilljande av den medling som nämnden ordnar från förlikningsförfarandet samt en förenkling av bestämmelserna om avgifter och kostnader.

Av remissinstanserna har MTK och dess lokalföreningar samt Renbeteslagsföreningen föreslagit flera förändringar i sinsemellan olika riktningar. I MTK:s ställningstaganden betonas medlingens roll och att inledandet av ett förlikningsförfarande alltid ska förutsätta samtycke av båda parter. Renbeteslagsföreningen har bland annat föreslagit att det ska föreskrivas att nämndförfarandet ska vara ett obligatoriskt förstadium innan en skadeståndstalan väcks vid domstol. Dessa instansers synpunkter har behandlats och delvis samordnats vid de möten som hölls under den fortsatta beredningen av propositionen, och propositionen har omarbetats utifrån de ställningstaganden som kom in till den del det har ansetts möjligt.

Sametinget har som sin åsikt framfört att behovet av reformen inte kommer från samernas hembygdsområde. Utifrån utlåtandet har det bifogade utkastet till statsrådets förordning preciserats så att renskadenämnden ska ha minst en medlem som är förtrogen med samekulturen.

7 Specialmotivering

32 §. Skyldighet att uppföra gården. I 1 mom. slopas bestämmelsen enligt vilken värderingsnämnden avgör tvister som gäller skyldigheten att uppföra gården, eftersom behörigheten att avgöra tvister enligt förslaget överförs till de allmänna domstolarna.

34 §. Skada som ersätts. Till 1 mom. i paragrafen flyttas från 3 mom. bestämmelsen om jämkning av skadestånd.

I 3 mom. slopas bestämmelsen om att tvister om skadestånd avgörs av en värderingsnämnd. Till momentet fogas dessutom en bestämmelse om att den i paragrafen avsedda skadan som ska ersättas och för vilken den skadelidande yrkar ersättning ska anmälas till renbeteslaget utan obefogat dröjsmål. Tillförlitlig bedömning av skador orsakade av renar förutsätter vanligen att bedömningen görs kort efter skadefallet, eftersom t.ex. ändringar i väderförhållanden, åtgärder

som anknyter till jordbruk och förflyttning av vilda djur försvårar utredningen av skador. Genom den föreslagna bestämmelsen säkerställs att också renbeteslaget i rätt tid kan göra iakttagelser om skador och utöva sin rätt att få utlåtanden om dem av renskadenämnden. I vissa fall kan det uppstå fördröjning i anmälan, exempelvis av den orsaken att markägaren eller jordbrukaren inte haft möjlighet att upptäcka skadan tidigare. Då är det inte fråga om sådant obefogat dröjsmål som avses i bestämmelsen.

6 a kap. Renskadenämnden och dess uppgifter. De föreslagna bestämmelserna om renskadenämnden ska skiljas från de bestämmelser i lagen som gäller förebyggande av skador och ersättningsskyldighet genom att det till lagen fogas en ny kapitelrubrik före 36 §, vilken föreslås bli ändrad.

36 §. Renskadenämnden. Paragrafen, som för närvarande gäller värderingsnämndens uppgifter, sammansättning och tillsättande samt inledande av behandlingen av ett tvistemål i nämnden, ändras i sin helhet.

I 1 mom. föreskrivs det om renskadenämndens verksamhet som ett oberoende sakkunnigorgan. Dessutom ska i momentet föreskrivas om nämndens sammansättning. Nämnden ska bestå av en ordförande, en vice ordförande och minst fem andra medlemmar.

Nämndens utlåtanden ska till sin karaktär vara rekommendationer till avgörande, men i praktiken kan utlåtandena bedömas ha en betydande inverkan på avgörandet av enskilda ersättningsärenden. Utlåtandena berör i hög grad enskilda personers intressen, rättigheter och skyldigheter. I momentet föreskrivs att medlemmarna har uppdraget som bisyssla och handlar under tjänsteansvar.

I 2 mom. föreskrivs också om jord- och skogsbruksministeriets behörighet att utnämna nämndens medlemmar samt om medlemmarnas mandattid, som enligt förslaget ska vara fyra år. Innan medlemmarna utses ska ministeriet höra de producent- och näringsorganisationer som är centrala med tanke på ärendet.

I 3 mom. föreskrivs det om Livsmedelsverkets roll när det gäller att ordna nämndens administrativa tjänster och bestämma grunderna för arvoden och ersättningar till nämndens medlemmar.

Enligt 4 mom. utfärdas närmare bestämmelser om utnämningen av medlemmarna i nämnden genom förordning av statsrådet. Dessutom ska genom förordning av statsrådet utfärdas bestämmelser om behörighetsvillkoren för medlemmarna samt om organiseringen av nämndens verksamhet.

Ett utkast till en statsrådsförordning finns i bilaga till denna proposition. Avsikten med behörighetsvillkoren är att säkerställa att nämnden har tillräcklig sakkunskap och också nödvändig juridisk kompetens samt kunskaper om samekulturen. Medlemmarna ska väljas på basis av sin sakkunskap, inte på basis av sina bindningar. Den största betydelsen har det kunnande som hänför sig till bedömningen av skador på odlingar, men till nämndens uppgifter hör också bl.a. bedömning av skador på plantbestånd och trädgårdar samt frågor som gäller ingärdning. Nämnden ska dessutom ha tillräcklig kompetens i anslutning till renhushållning. Avsikten är inte att vissa medlemmar vid sammansättningen av nämnden eller vid beslut om sammansättningen uttryckligen ska vara sakkunniga inom renhushållning och andra inom jordbruk, utan i stället för en tydlig rollfördelning kan det vara fråga om mindre och ibland kompletterande skillnader i inriktningen av sakkunskapen.

Genom de bestämmelser på förordningsnivå som gäller beslutssammansättningen tryggas det kunnande som är av betydelse för det ärende som behandlas i sammansättningen. Avsikten är dessutom att genom förordningen föreskriva att man vid beslut om beslutssammansättningar ska beakta de resetider och resekostnader som hänför sig till ordnandet av syn. Nämndens sammanträden kan hållas med hjälp av en videokonferensanordning eller någon annan motsvarande anordning, men syn ska förrättas på platsen och en medlem som hör till sammansättningen kan inte utebli från den.

36 a §. Renskadenämndens uppgifter. I 1 mom. specificeras de ärenden som renskadenämnden på begäran ska ge utlåtanden om. Utlåtande ska ges om den skyldighet för renbeteslaget att uppföra gården som avses i 32 § och om huruvida renarna har orsakat en i 34 § avsedd skada som ska ersättas och skadans storlek. Skadans storlek specificeras enligt skadans art, (vinterskador av olika slag och skador under växtperioden). Den tredje ärendegruppen är de utlåtanden om gängse priset för renar som avses i 43 § 4 mom.

När utlåtanden ges ska utgångspunkten i enlighet med 34 § i renskötellagen vara att de skador som orsakats ska värderas till fullt belopp. I 2 mom. föreslås dock en bestämmelse enligt vilken det i utlåtandena ska beaktas eventuella andra omständigheter, såsom vilda djur, samt skadeliandandes egna åtgärder, som har orsakat skadan. Även om skadeståndsansvaret enligt renskötellagen inte begränsas till att gälla endast skador som orsakats uppsåtligt eller av renbeteslagets vållande, finns det i skadeståndsrätten en stark huvudregel att den som orsakat en skada ska ersätta den skada som han eller hon ansvarar för endast till den del som han eller hon anses vara ansvarig för den.

För att nämnden ska kunna yttra sig om en skada som ska ersättas enligt renskötellagen, är det ändamålsenligt att i förfarandet uttala sig om vilken roll de nämnda andra omständigheterna har haft vid uppkomsten av skadan. Vid nämndens syn, som hålls snart efter skadefallet, finns det i allmänhet bra möjligheter att bedöma dessa faktorer andel av skadan.

I 3 mom. ingår en bestämmelse enligt vilken det också är renskadenämndens uppgift att bistå parterna med att lösa tvistemål i godo. Jämkning är som förfarande fristående från behandling av utlåtandeärenden och inledandet av jämkning förutsätter en begäran av båda parter.

37 §. Behandling av utlåtandeärenden. Paragrafen, som för närvarande gäller värderingsnämndens beslut och sökande av ändring i det, föreslås bli ändrad i sin helhet. Det är inte nödvändigt att i renskötellagen föreskriva om de nämnda frågorna i anslutning till processen, eftersom den egentliga tvistlösningen enligt förslaget överförs till domstolen.

Paragrafens 1 mom. gäller inledandet av ett utlåtandeärende, som ska göras skriftligen. I momentet föreskrivs om uppgifter om ärendet och parterna som ska lämnas in i en begäran om utlåtande.

Enligt 2 mom. behöver utlåtande inte ges, om en begäran om utlåtande uppenbart är grundlös. Dessa situationer kommer sannolikt att vara sällsynta, eftersom redan nämndens behandlingsavgift torde förhindra begäran om utlåtande t.ex. enbart för att ställa till förtret. I momentet föreslås dessutom en bestämmelse enligt vilken nämnden inte får behandla en begäran om utlåtande till den del ärendet redan har avgjorts i domstol eller man känner till att ärendet är anhängigt vid en domstol. Fastän domstolen inte själv beslutar om bevisen i ett tvistemål där förlikning är tillåten, har den dock enligt 17 § 7 mom. i rättegångsbalken även i ett sådant ärende rätt att självmant inhämta sakkunnigutlåtanden från nämnden eller dess medlem.

Enligt 3 mom. ska syn förrättas i ärendet, om det inte anses uppenbart onödigt. Förrättandet av syn är inte beroende av om markägaren eventuellt motsätter sig att den förrättas, eftersom renbeteslaget för att kunna förbereda sig på eventuella framtida ersättningsanspråk kan ha ett motiverat behov av att få ett utlåtande om skadorna av nämnden i rätt tid, dvs. när skadorna fortfarande kan observeras i terrängen. Syn får dock förrättas på ett område som omfattas av hemfriden, dvs. i praktiken på gårdsplanen till en bostad, endast med tillstånd av fastighetsinnehavaren. Bestämmelserna är särskilda bestämmelser i förhållande till bestämmelserna i 38 § 1 och 3 mom. i förvaltningslagen, enligt vilka syn kan förrättas om det behövs för att ärendet ska kunna utredas och syn inte får förrättas i lokaler som omfattas av hemfriden, om inte något annat föreskrivs särskilt i lag.

Enligt momentet ska nämnden ges nödvändiga handlingar som hänför sig till ärendet. Sådana handlingar är till exempel skifteskartor, fotografier, avtal, handlingar som gäller renskötsel eller ingärdning eller odlingsplaner och markkarteringsresultat. Det kan vara fråga om handlingar som innehas av antingen markägaren eller odlaren eller renbeteslaget eller renägaren. Bestämmelsen innehåller inte rättigheterna att få handlingar utan hinder av sekretessbestämmelser.

I övrigt tillämpas på behandlingen av utlåtandeärenden i nämnden, som till sin natur är ett organ inom den offentliga förvaltningen, enligt det föreslagna 3 mom. bestämmelserna i förvaltningslagen, lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), språklagen (423/2003) och samiska språklagen (1086/2003). Bestämmelserna i förvaltningslagen gäller bl.a. skyldigheten att ge en part tillfälle att närvara vid synen och uttala sin åsikt om de omständigheter som kommer fram samt att protokoll ska föras vid synen. En syn är offentlig, men allmänhetens tillträde till synen kan begränsas, om det är påkallat med hänsyn till ärendets art eller karaktären av den verksamhet som är föremål för syn.

Språklagen gäller användningen av finska och svenska hos myndigheterna. Till den föreslagna nämndens verksamhetsområde hör endast finskspråkiga kommuner, vilket innebär att finska i enlighet med lagen är handläggningsspråket, om inte myndigheten med tanke på parternas rättigheter och intressen beslutar att svenska ska användas. I samiska språklagen föreskrivs om en sames rätt att i egen sak eller i ett ärende där han eller hon hörs använda samiska.

37 a §. Om förlikning. Enligt 1 mom. i den nya paragraf som föreslås till lagen ska parterna kunna begära att renskadenämnden förordnar en medlare. En begäran om förlikning kan också göras när det redan har gjorts en begäran om utlåtande i ärendet. Då avbryter förordnandet av medlare behandlingen av begäran om utlåtande. Den syn som behövs kan dock förrättas före avbrottet, om syftet med synen annars skulle äventyras.

Samexistensen mellan renskötseln och den övriga markanvändningen i området är kontinuerlig, vilket framhäver behovet av att utöver en rättvis behandling av enskilda skadefall medverka till att kommunikationen mellan parterna fungerar och att man utan rättegångar kan komma överens om ärenden som gäller förhindrande och ersättning av skador orsakade av renar. Största delen av de tvister som leder till att man kontaktar ordföranden för värderingsnämnden enligt den gällande lagen löses också för närvarande i godo med ordförandens medverkan innan den egentliga behandlingen i nämnden inleds, och det finns ingen anledning att i reformen förlora detta förlikningsfrämjande element. Avsikten är att det till nämnden ska utses medlemmar som har erfarenhet av medling och att medlemmarna ska erbjudas ändamålsenlig utbildning i medling.

I tvistemål är det ofta betydligt lättare för parterna att möta varandra och nå samförstånd när en eller flera neutrala och opartiska personer diskuterar saken med dem. Förlikning bör främjas i enlighet med situationen och med respekt för parternas önskemål. Det är alltid frivilligt för en part att eftersträva förlikning, och påtryckning får inte utövas. Den medlem av nämnden som

ställer upp som medlare erbjuder inte heller en egen bedömning som utgångspunkt för medlingslösningen, utan förlikning eftersträvas utgående från de yrkanden som lagts fram och förslagen till avgörande.

Förlikningsförfaranden där endast en av nämndens medlemmar bistår parterna motsvarar de principer som iakttas vid förlikning utanför domstolarna.

Om parterna når förlikning, kan den i enlighet med 2 mom. stadfästas så att den blir verkställbar vid allmän domstol enligt vad som i lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar föreskrivs. Den nämnda lagen tillämpas både på medling i domstol och på stadfästelse av förlikning vid medling utanför domstol så att den blir verkställbar. Med medling utanför domstol avses i lagen ett sådant strukturerat förfarande baserat på avtal, regler eller något annat arrangemang genom vilket parterna i ett tvistemål på egen hand frivilligt försöker nå en överenskommelse om lösning av tvistemålet med hjälp av en medlare.

Om parterna inte lyckas nå en förlikning med hjälp av medlaren och det innan förlikningsförfarandet inleddes hade framställts en begäran om utlåtande i ärendet som inte hade återkallats, fortsätter behandlingen av utlåtandet efter att förlikningsförfarandet avslutas.

38 §. Avgifter och kostnader. Paragrafen gäller de kostnader som behandlingen i nämnden medför för parterna. Den gällande paragrafen gäller dessutom arvoden till och tjänsteansvar för medlemmarna i värderingsnämnden, men enligt förslaget ska bestämmelser om bestämmande av arvodesgrunder och tjänsteansvar finnas i 36 §.

För nämndens utlåtanden tas det enligt 1 mom. ut en avgift av den som inlett ärendet. Nämnden fattar inte verkställbara beslut utan ger utlåtanden som till sin karaktär är rekommendationer till avgörande, varför det inte heller kan bestämmas om betalningsskyldigheten i fråga om behandlingsavgiften. Avgiften tas ut av den som inlett ärendet också i det fall att denne återkallar sin begäran om utlåtande innan utlåtandet ges utan att ärendet har avslutats i förlikning.

Om behandlingen av utlåtandeärendet resulterar i förlikning fördelas parternas betalningsskyldighet jämt mellan dem. Vid likningsförfarande tas en avgift ut jämt fördelat mellan parterna, oberoende av om förlikning har nåtts.

Enligt 2 mom. i paragrafen föreskrivs det om avgifterna genom förordning av jord- och skogsbruksministeriet. På avgifterna tillämpas det som föreskrivs i lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992), men avgifterna kan fastställas till ett lägre belopp än självkostnadsvärdet.

Enligt 3 mom. svarar parterna själva för sina eventuella egna kostnader. Kostnader kan uppstå t.ex. på grund av resor till en syn på skadeplatsen eller på grund av förlorad arbetstid till följd av en syn. Parterna kan naturligtvis också anlita ett biträde på egen bekostnad. På frivillig basis kan parterna naturligtvis komma överens om ersättningsansvaret också för dessa kostnader.

Renskadenämnden grundades som ett organ med särskild sakkunskap om renskador och ärenden som gäller inhängning, och för den sakens skull är det inte ändamålsenligt att nämnden själv skaffar utomstående sakkunnigutlåtanden eller utredningar vid behandling av ärenden. På grund av detta föreslås i lagen inte bestämmelser om skaffande av sådana utlåtanden eller utredningar, eller om ersättning för kostnader som hänför sig till dem. Om nämndens sakkunnighet undantagsvis inte räcker till för att göra den begärda bedömningen, ska inget utlåtande över huvud taget ges.

6 b kap. *Rätt till uppförande av rengärden och virkestagning.* Till lagen fogas före 39 § en ny kapitelrubrik, genom vilken de tre paragrafer som gäller ingärdning och virkestagning i slutet av det gällande 6 kap. avskiljs från de föregående bestämmelserna om bedömning av skador till en separat helhet.

43 §. *Överlåtelse av renboskap.* I 4 mom. slopas bestämmelsen enligt vilken en tvist som gäller beloppet av gängse pris avgörs av värderingsnämnden i situationer när renbeteslaget använder sig av den för renbeteslaget föreskrivna förköpsrätten.

51 §. *Försäkran.* I paragrafen stryks bestämmelsen om skyldigheten för ordföranden eller en värderingsman i en värderingsnämnd att underteckna en försäkran. Medlemmarna i den nämnd som ska inrättas omfattas inte av försäkran, men de handlar under tjänsteansvar när de sköter en offentlig förvaltningsuppgift.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

Enligt 36 § 3 mom. utfärdas närmare bestämmelser om utnämningen av medlemmarna av renskadenämnden genom förordning av statsrådet. Dessutom ska genom förordning av statsrådet utfärdas bestämmelser om behörighetsvillkoren för medlemmarna samt om organiseringen av nämndens verksamhet. Förordningsutkastet finns i bilaga 2.

I bemyndigandet att utfärda förordning i 51 § görs en ändring av teknisk natur genom att bestämmelsen om bemyndigande avskiljs till ett separat moment och genom att precisera att det är fråga om bemyndigande att utfärda en förordning av statsrådet.

9 Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2021.

Enligt den övergångsbestämmelse som föreslås i lagen ska värderingsnämnderna enligt den gällande lagen slutbehandla ärenden som eventuellt är anhängiga vid dem när den föreslagna lagen träder i kraft och innan renskadenämnden tillsätts.

10 Verkställighet och uppföljning

Avsikten är att man vid jord- och skogsbruksministeriet ska följa med hur de föreslagna bestämmelserna fungerar genom sedvanligt samarbete med myndigheter och andra intressentgrupper samt vid behov genomföra enkäter och utredningar om saken.

11 Förhållande till budgetpropositionen

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2021 och avses bli behandlad i samband med den. Propositionen ökar statens utgifter med 100 000 euro per år.

12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Rättsskydd

Enligt 21 § i grundlagen har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan. Oavhängigheten avser tvistlösningsorganets

oberoende i förhållande till den verkställande makten och dess opartiskhet i förhållande till parterna i ärendet. I grundlagsutskottets tolkningspraxis har det inte ansetts i sig finnas något hinder för att de personer som intressentgrupperna föreslår deltar i behandlingen av ärenden i rättskipningsorganet, så länge man i varje enskilt fall kan försäkra sig om att beslutsfattaren är opartisk (GrUU 35/2001 rd, s. 3). I utlåtandep Praxis har man dock för att säkerställa oberoendet fäst uppmärksamhet vid att regleringen inte möjliggör en beslutssammansättning där minst hälften är intressentbundna personer (GrUU 37/1997 rd, s. 3–4). I sitt utlåtande om sakkunniga med uppdraget som bisyssla, som vid sidan av domarna deltar i behandlingen av ärenden i marknadsdomstolen, har grundlagsutskottet ansett det vara bra med tanke på oberoendet att sakkunnigledamöterna åtminstone inte har sina egna intressen att bevaka och att det i vilket fall som helst får finnas högst lika många sakkunnigledamöter i marknadsdomstolen i domför sammansättning som lagfarna ledamöter (GrUU 35/2001 rd, s. 3).

I kravet på en rättvis rättegång ingår också ett krav på att rättsskyddsgarantierna för rättskipningen ska tryggas genom lag. I 21 § 2 mom. i grundlagen nämns som exempel på sådana garantier att behandlingen är offentlig, rätten att bli hörd, rätten att få motiverade beslut samt rätten att söka ändring.

Enligt förslaget överförs tvistlösningen i ärenden som hör till de nuvarande värderingsnämndernas behörighet till domstolarna, vilket undanröjer de problem i det nuvarande systemet som hänför sig till rättskipningens oberoende och de bristfälliga processbestämmelserna.

Till skillnad från värderingsnämnden enligt den gällande lagen ska den föreslagna renskadenämnden, som ska ge utlåtanden, inte ha några medlemmar som väljs utifrån intressekoppling, utan jord- och skogsbruksministeriet ska utse personer som uppfyller behörighetsvillkoren till medlemmar i nämnden. På nämndens medlemmar ska förvaltningslagens bestämmelser om jäv tillämpas. Bestämmelser om behandlingen av utlåtandeärenden finns till vissa delar i renskötselagen samt i den förordning av statsrådet som utfärdas med stöd av den. I övrigt ska vid behandlingen iaktas bestämmelserna i de allmänna lagar som tillämpas på behandlingen av förvaltningsärenden som säkerställer tillräckliga rättsskyddsgarantier i samband med behandlingen.

Egendomsskydd och näringsfrihet

Enligt 15 § 1 mom. i grundlagen är vars och ens egendom tryggad. Egendomsskyddet omfattar i princip rätt för ägaren att förfoga över, använda och utnyttja sin egendom på önskat sätt samt rätt att bestämma över den. Ingrepp i egendomsskyddet innebär att de rättigheter som hör till äganderätten minskas eller begränsas på många olika sätt. Utöver den egentliga äganderätten omfattar egendomsskyddet bl.a. olika former av nyttjanderätt. Ägarens rättigheter kan begränsas genom en lag som uppfyller de allmänna krav som ställs på en lag som inskränker de grundläggande fri- och rättigheterna. Begränsningarnas godtagbarhet är kopplad till den helhet som bildas av konsekvenserna av begränsningarna och rättsskyddsarrangemangen.

Enligt 18 § 1 mom. i grundlagen har var och en rätt att skaffa sig sin försörjning genom arbete, yrke eller näring som han eller hon valt fritt.

Ett system som ersätter skador orsakade av renar till jord- och skogsbruk samt fastigheter har koppling till egendomsskyddet och näringsfriheten för markägarna. Dessutom har frågan koppling till renägnarnas näringsfrihet och frågan om renskötselrättens karaktär som en nyttjanderätt.

Bestämmelserna om rätt att bedriva renskötsel oberoende av ägande- eller besittningsrätten till marken i den gällande renskötsellagen kom i tiden till med grundlagsutskottets medverkan. Utskottet definierade inte i detta sammanhang rättens konstitutionella betydelse närmare, utan hänvisade till det pågående arbetet i delegationen för utredning av samernas rättigheter och den pågående beredningen av samelagen (GrUU 3/1990 rd, s. 2). Efter detta har grundlagsutskottet i ett ärende som gäller fiskerättigheter berört ställningen för renskötselrätten i samernas hembygdsområde. Utskottet har konstaterat att lokalbefolkningen

i de tre nordligaste kommunerna har en på gammal praxis baserad rätt till avgiftsfritt fiske på vattenområden som ägs av staten och att rättigheterna i anknytning till traditionella näringar även gäller jakt, renskötsel och uttag av husbehovsvirke (GrUU 29/2004 rd, s. 2/II). Dessutom har utskottet konstaterat att lokalbefolkningen har av tradition kunnat bedriva renskötsel, jakt och fiske samt ta ut virke för husbehov på samma grunder som samerna (GrUU 29/2004 rd, s. 2/I).

Rätten att bedriva renskötsel enligt renskötsellagen är dock inte begränsad till samernas hembygdsområde och statens mark, utan renar kan enligt bestämmelser som uttrycker vedertagen praxis beta också på privat mark. För att minimera och kompensera begränsningarna av äganderätten och andra näringar har det i lagen föreskrivits om områden som renar ska förhindras tillträde till genom vallning eller vid behov genom inhägnaden samt har det föreskrivits om en skyldighet för renbeteslagens förbund att ersätta markägarna och markinnehavarna för skada som orsakats på dessa områden, i regel oberoende av vållande och enligt principen om full ersättning. Dessa bestämmelser förenar olika grundläggande fri- och rättigheter och kompenserar de olägenheter som renskötsel medför den övriga markanvändningen.

Den föreslagna reformen innebär inga innehållsmässiga ändringar i rätten att bedriva renskötsel eller skyldigheten att förebygga och ersätta skador och är inte problematisk i förhållande till 15 § i mom. eller 18 § 1 mom. i grundlagen. Reformen väntas dock effektivisera uppnåendet av syftet med bestämmelserna om förhindrande och ersättande av skador samt därmed bättre än tidigare trygga förverkligandet av äganderätten och näringsfriheten. Detta kan synas i ersättningsbeloppen, men samtidigt också sporra renbeteslagen till att effektivare förhindra skador. Ett minskat antalet tvister som gäller skador förbättrar förutsättningarna för olika former av näringsutövning.

Samernas ställning som urfolk

Enligt 17 § 3 mom. i grundlagen har samerna såsom urfolk rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Enligt förarbetena till grundlagsreformen tryggas genom denna bestämmelse bl.a. sådana traditionella näringar, såsom renskötsel, fiske och jakt som hör till samernas kulturformer (RP 309/1993 rd, s. 69/II). Också artikel 27 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (MP-konventionen) har i tillsynspraxis ansetts skydda ursprungsfolkens rätt att utöva sin egen kultur (GrUU 5/2017 rd, s. 6).

De skador som renar orsakar och som ska ersättas uppkommer huvudsakligen i det södra renskötselområdet, dvs. någon annanstans än inom samernas hembygdsområde. Orsaken är att det i de norra delarna av renskötselområdet knappt finns några odlingar och att renarna i dessa delar huvudsakligen betar på statsägda marker som inte omfattas av ersättning. Inom samernas hembygdsområde gäller dessutom renbeteslagets ersättningsskyldighet endast i begränsad utsträckning skador som orsakats på gårdsplaner till stadigvarande bostäder.

Däremot bor samer också i renskötselområden utanför samernas hembygdsområde. Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande om fisket i Tana älv (GrUU 5/2017 rd, s. 7) ansett att utgångspunkten

är att bestämmelser om rätt att utöva en näring som är ett väsentligt och oskiljaktigt inslag i den traditionella samiska livsstilen och om begränsningar av näringen inte bör konstrueras så att de endast är bundna till bosättningsort, utan samer som bor någon annanstans bör också beaktas.

Den föreslagna reformen innebär inga innehållsmässiga ändringar i rätten att bedriva renskötsel eller skyldigheten att förhindra eller ersätta skador, utan den har endast sådana indirekta konsekvenser för renägarna som presenteras i ovannämnda avsnitt om egendomsskydd och näringsfrihet.

Av de nämnda orsakerna är propositionen inte särskilt betydelsefull med tanke på 17 § 3 mom. i grundlagen.

På de grunder som anges ovan kan lagförslaget behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

Lagförslag

Lag

om ändring av renskötsellagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i renskötsellagen (848/1990) 32 § 1 mom., det inledande stycket i 34 § 1 mom. och 34 § 3 mom., 36–38 §, 43 § 4 mom. och 51 §, av dem 36 och 38 § sådana de lyder delvis ändrade i lag 1466/2009, samt
fogas till lagen en ny kapitelrubrik före 36 §, nya 36 a och 37 a § samt en ny kapitelrubrik före 39 § som följer:

32 §

Skyldighet att uppföra gården

Ett renbeteslag är skyldigt att uppföra ett gärde eller någon annan anläggning eller konstruktion (*ingärdning*) för att odlingar och utanför samernas hembygdsområde även trädgårdar, fasta bostäders gårdar och områden som används för andra särskilda ändamål ska skyddas mot renar. Skyldigheten att uppföra gården föreligger då sådana behövs för att hindra skador och byggkostnaderna är skäliga jämfört med den sannolika nyttan av uppförandet.

34 §

Skada som ersätts

Skador som renar har orsakat jord- och skogsbruket eller på områden som avses i 31 § 1 mom. ska ersättas den skadelidande. Skadeståndet kan jämkas i enlighet med vad som föreskrivs i skadeståndslagen (412/1974). Skadestånd betalas dock inte

En i 1 mom. avsedd skada som ska ersättas och för vilken den skadelidande yrkar ersättning, ska anmälas till renbeteslaget utan obefogat dröjsmål.

6 a kap.

Renskadenämnden och dess uppgifter

36 §

Renskadenämnden

Renskadenämnden är ett oberoende sakkunnigorgan. Medlemmar i nämnden är ordföranden, vice ordföranden och minst fem andra medlemmar. Medlemmarna har uppdraget som bisyssla och handlar under tjänsteansvar.

Jord- och skogsbruksministeriet utnämner renskadenämndens medlemmar för fyra år i sänder. Innan medlemmarna utses ska jord- och skogsbruksministeriet höra de producent- och näringsorganisationer som är centrala med tanke på ärendet.

Livsmedelsverket sörjer för nämndens administrativa tjänster och beslutar om grunderna för arvoden och ersättningar till nämndens medlemmar.

Närmare bestämmelser om utnämningen av medlemmarna i nämnden utfärdas genom förordning av statsrådet. Genom förordning av statsrådet utfärdas också bestämmelser om behörighetsvillkoren för medlemmarna samt om organiseringen av nämndens verksamhet.

36 a §

Renskadenämndens uppgifter

Renskadenämnden har till uppgift att på begäran ge utlåtanden om

- 1) renbeteslagets skyldighet enligt 32 § att uppföra gården,
- 2) huruvida en i 34 § avsedd skada som ska ersättas har orsakats av renar och skadans storlek specificerad enligt skadans art,
- 3) det i 43 § 4 mom. avsedda gängse priset för renar.

Har någon annan omständighet, som inte har samband med den gärning som orsakat skadan, också bidragit till en skada som avses i 1 mom. 2 punkten, ska i utlåtandet uppges en uppskattning av sakens inverkan på skadans storlek.

På renskadenämnden ankommer också medling i tvistemål som gäller de omständigheter som nämns i 1 mom.

37 §

Behandling av utlåtandeärenden

Utlåtanden av renskadenämnden ska begäras skriftligen. Utlåtande kan begäras av renbeteslaget, markägaren eller markinnehavaren eller den skadelidande eller någon annan ersättningsberättigad. I begäran ska anges parternas namn och adresser samt behövliga uppgifter om det ärende som begäran om utlåtande gäller.

Utlåtande behöver inte ges om begäran om utlåtande är uppenbart grundlös. Om det i ett ärende där utlåtande begärs har meddelats ett domstolsavgörande eller om det är känt att ärendet är anhängigt vid en domstol, får nämnden inte behandla en parts begäran om utlåtande till den del domstolen har avgjort ärendet eller ärendet är föremål för rättegång.

Syn ska förrättas i ärendet, om det inte anses uppenbart onödigt. Syn får förrättas på ett område som omfattas av hemfriden endast med tillstånd av fastighetsinnehavaren. Nämnden har rätt att av parterna få de handlingar i ärendet som är nödvändiga för att ge ett utlåtande. Vid behandlingen och avgörandet av ärendet iakttas i övrigt bestämmelserna i förvaltningslagen (434/2003), lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), språklagen (423/2003) och samiska språklagen (1086/2003).

37 a §

Om förlikning

Parterna i ett tvistemål som gäller omständigheter som nämns i 36 a § 1 mom. kan begära att renskadenämnden förordnar en av sina medlemmar att bistå parterna med att lösa sin tvist i godo. Om begäran framförs efter det att begäran om utlåtande har blivit anhängig, avbryts behandlingen av begäran om utlåtande för den tid förlikningsförfarandet pågår. Den syn som behövs kan dock förrättas före avbrottet, om syftet med synen annars skulle äventyras. Behandlingen av begäran om utlåtande upphör när förlikning uppnås.

Tingsrätten kan stadfästa en förlikning som har gjorts i ett förfarande enligt 1 mom. så att den blir verkställbar i enlighet med vad som föreskrivs i lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar (394/2011).

38 §

Avgifter och kostnader

För utlåtanden samt för behandling som har avslutats på grund av att begäran om utlåtande återkallats av någon annan orsak än uppnådd förlikning tas det ut en avgift av den som inlett ärendet. För förlikningsförfaranden och för behandlingen av ett utlåtandeärende där förlikning uppnåtts utan medling tas det ut en avgift som fördelas jämnt mellan parterna.

Bestämmelser om avgifterna utfärdas genom förordning av jord- och skogsbruksministeriet. Avgifterna kan fastställas till ett belopp som är lägre än självkostnadsvärdet. På avgifterna tillämpas i övrigt bestämmelserna i lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992).

Parterna svarar själva för sina egna kostnader.

6 b kap.

Rätt till uppförande av rengärden och virkestagning

39 §

Uppförande av rengärden

43 §

Överlåtelse av renboskap

När överlåtaren kräver det ska renbeteslaget använda sin förköpsrätt, om det har vägrat tillstånd till förvärv av renboskap. När renbeteslaget använder förköpsrätten, ska det köpa alla överlåtna renar och betala överlåtaren samma pris för dem som han eller hon skulle ha fått av köparen. Om överlåtelsen varit vederlagsfri eller köpeskillingen väsentligt avvikit från gängse pris, ska renbeteslaget till överlåtaren betala gängse pris för renarna.

51 §

Försäkran

Innan en renvärd, en vicevärd, en arbetsledare eller en räknare vid renskiljning börjar utföra sitt uppdrag ska han eller hon underteckna en försäkran.

Närmare bestämmelser om försäkran utfärdas genom förordning av statsrådet.

Denna lag träder i kraft den 20 .

De värderingsnämnder som är tillsatta vid ikraftträdandet av denna lag fortsätter till dess att jord- och skogsbruksministeriet har tillsatt den renskadenämnd som avses i denna lag.

RP 152/2020 rd

Ett ärende som blivit anhängigt vid en värderingsnämnd före tillsättandet av renskadenämnden ska behandlas i enlighet med de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

Helsingfors den 5 oktober 2020

Statsminister

Sanna Marin

Jord- och skogsbruksminister Jari Leppä

Lag

om ändring av renskötsellagen

I enlighet med riksdagens beslut:
ändras i renskötsellagen (848/1990) 32 § 1 mom., det inledande stycket i 34 § 1 mom. och 34 § 3 mom., 36–38 §, 43 § 4 mom. och 51 §, av dem 36 och 38 § sådana de lyder delvis ändrade i lag 1466/2009, samt
fogas till lagen en ny kapitelrubrik före 36 §, nya 36 a och 37 a § samt en ny kapitelrubrik före 39 § som följer:

Gällande lydelse

32 §

Skyldighet att uppföra gården

Ett renbeteslag är skyldigt att uppföra ett gärde eller någon annan anläggning eller konstruktion (*ingårdning*) för att odlingar och utanför samernas hembygdsområde även trädgårdar, fasta bostäders gårdar och områden som används för andra särskilda ändamål skall skyddas mot renar. Skyldigheten att uppföra gården föreligger då sådana behövs för att hindra skador och byggkostnaderna är skäligen jämfört med den sannolika nyttan av uppförandet. *Tvister som gäller skyldigheten att uppföra gården avgörs av en värderingsnämnd.*

34 §

Skada som ersätts

Skador som renar har orsakat jord- och skogsbruket eller på områden som avses i 31 § 1 mom. skall ersättas den skadelidande. Skadestånd betalas likväl inte

Föreslagen lydelse

32 §

Skyldighet att uppföra gården

Ett renbeteslag är skyldigt att uppföra ett gärde eller någon annan anläggning eller konstruktion (*ingårdning*) för att odlingar och utanför samernas hembygdsområde även trädgårdar, fasta bostäders gårdar och områden som används för andra särskilda ändamål ska skyddas mot renar. Skyldigheten att uppföra gården föreligger då sådana behövs för att hindra skador och byggkostnaderna är skäligen jämfört med den sannolika nyttan av uppförandet.

34 §

Skada som ersätts

Skador som renar har orsakat jord- och skogsbruket eller på områden som avses i 31 § 1 mom. ska ersättas den skadelidande. *Skadeståndet kan jämkas i enlighet med vad som föreskrivs i skadeståndslagen (412/1974).* Skadestånd betalas dock inte

Gällande lydelse

Twister om skadestånd avgörs av en värderingsnämnd. Skadeståndet kan jämkas enligt skadeståndslagen (412/74).

Föreslagen lydelse

En i 1 mom. avsedd skada som ska ersättas, och för vilken den skadelidande yrkar ersättning, ska anmälas till renbeteslaget utan obefogat dröjsmål.

6 a kap.

Renskadenämnden och dess uppgifter

36 §

Värderingsnämnden

En värderingsnämnd har till uppgift att avgöra de ärenden som hör till den enligt 32 § 1 mom., 34 § 3 mom. och 43 § 4 mom. Värderingsnämnden består av en ordförande och två andra medlemmar. Ordföranden är en person som närings-, trafik- och miljöcentralen har förordnat. Innan ordföranden förordnas ska närings-, trafik- och miljöcentralen höra renbeteslaget och lantbruksproducenternas förening. Av de övriga medlemmarna ska en företrädare de lokala lantbruksproducenterna och en det renbeteslag som det aktuella ärendet gäller.

Inom varje renbeteslag skall finnas ett behövt antal av renbeteslaget valda värderingsmän. I varje inom renskötselområdet belägen kommun som avses i 35 § 1 mom. skall finnas ett behövt antal värderingsmän som företrädare lantbruksproducenterna och om valet av vilka stadgas närmare genom förordning.

Den som önskar få ett ärende behandlat i värderingsnämnden skall till ordföranden och motparten anmäla detta och samtidigt uppge den värderingsman som han har utsett till medlem av nämnden. Motparten skall så snart som möjligt efter att anmälan har kommit in meddela vilken värderingsman han har utsett till andra medlem. Lämnar han inte ett sådant meddelande inom tre dagar, skall länsmanen förordna en värderingsman på hans vägnar.

36 §

Renskadenämnden

Renskadenämnden är ett oberoende sakkunnigorgan. Medlemmar i nämnden är ordföranden, vice ordföranden och minst fem andra medlemmar. Medlemmarna har uppdraget som bisyssla och handlar under tjänsteansvar.

Jord- och skogsbruksministeriet utnämner renskadenämndens medlemmar för fyra år i sänder. Innan medlemmarna utses ska jord- och skogsbruksministeriet höra de producent- och näringsorganisationer som är centrala med tanke på ärendet.

Livsmedelsverket sörjer för nämndens administrativa tjänster och beslutar om grunderna för arvoden och ersättningar till nämndens medlemmar.

Närmare bestämmelser om utnämningen av medlemmarna i nämnden utfärdas genom förordning av statsrådet. Genom förordning av statsrådet utfärdas också bestämmelser om behörighetsvillkoren för medlemmarna samt om organiseringen av nämndens verksamhet.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

36 a §

Renskadenämndens uppgifter

Renskadenämnden har till uppgift att på begäran ge utlåtanden om

1) renbeteslagets skyldighet enligt 32 § att uppföra gården,

2) huruvida en i 34 § avsedd skada som ska ersättas har orsakats av renar och skadans storlek specificerad enligt skadans art,

3) det i 43 § 4 mom. avsedda gängse priset för renar.

Har någon annan omständighet, som inte har samband med den gärning som orsakat skadan, också bidragit till en skada som avses i 1 mom. 2 punkten, ska i utlåtandet uppges en uppskattning av sakens inverkan på skadans storlek.

På renskadenämnden ankommer också medling i tvistemål som gäller de omständigheter som nämns i 1 mom.

37 §

37 §

Värderingsnämndens beslut

Behandling av utlåtandeärenden

Värderingsnämnden skall utan dröjsmål meddela beslut i ett ärende som har hänskjutits till den. Innan beslut meddelas skall parterna ges tillfälle att bli hörda. Beslutet skall bevisligen delges dem.

I ett beslut som rör ersättning för skada som har orsakats av renar skall värderingsnämnden fastslå hur omfattande skadorna är och bestämma det skadestånd som skall betalas till den skadelidande.

Nämnden skall i sitt beslut i en tvist som gäller skyldighet att uppföra gården fastställa renbeteslagets ingärdningsskyldighet.

Missnöje med värderingsnämndens beslut skall anmälas hos nämndens ordförande inom två veckor efter det beslutet delgavs. En part som har anmält missnöje skall göra saken anhängig vid underrätten genom stämning som skall tillställas motparten inom två månader efter det då han fick del av beslutet.

Har inte missnöje med värderingsnämndens beslut anmälts eller klandertalan mot beslutet

Utlåtanden av renskadenämnden ska begäras skriftligen. Utlåtande kan begäras av renbeteslaget, markägaren eller markinnehavaren eller den skadelidande eller någon annan ersättningsberättigad. I begäran ska anges parternas namn och adresser samt behövliga uppgifter om det ärende som begäran om utlåtande gäller.

Utlåtande behöver inte ges om begäran om utlåtande är uppenbart grundlös. Om det i ett ärende där utlåtande begärs har meddelats ett domstolsavgörande eller om det är känt att ärendet är anhängigt vid en domstol, får nämnden inte behandla en parts begäran om utlåtande till den del domstolen har avgjort ärendet eller ärendet är föremål för rättegång.

Syn ska förrättas i ärendet, om det inte anses uppenbart onödigt. Syn får förrättas på ett område som omfattas av hemfriden endast med tillstånd av fastighetsinnehavaren.

Gällande lydelse

väckts, får beslutet verkställas såsom domen i ett tvistemål.

Föreslagen lydelse

Nämnden har rätt att av parterna få de handlingar i ärendet som är nödvändiga för att ge ett utlåtande. Vid behandlingen och avgörandet av ärendet iakttas i övrigt bestämmelserna i förvaltningslagen (434/2003), lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), språklagen (423/2003) och samiska språklagen (1086/2003).

37 a §

Om förlikning

Parterna i ett tvistemål som gäller omständigheter som nämns i 36 a § 1 mom. kan begära att renskadenämnden förordnar en av sina medlemmar att bistå parterna med att lösa sin tvist i godo. Om begäran framförs efter det att begäran om utlåtande har blivit anhängig, avbryts behandlingen av begäran om utlåtande för den tid förlikningsförfarandet pågår. Den syn som behövs kan dock förrättas före avbrottet, om syftet med synen annars skulle äventyras. Behandlingen av begäran om utlåtande upphör när förlikning uppnås.

Tingsrätten kan stadfästa en förlikning som har gjorts i ett förfarande enligt 1 mom. så att den blir verkställbar i enlighet med vad som föreskrivs i lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar (394/2011).

38 §

Avgifter och kostnader

38 §

Arvode till medlemmarna i värderingsnämnden och deras ansvar

En värderingsman som har varit medlem i en värderingsnämnd har rätt att få arvode för detta uppdrag och ersättning för sina resekostnader enligt de grunder som fastställs av Regionförvaltningsverket i Lappland. Nämnden ska i sitt beslut bestämma om parternas skyldighet att ersätta kostnaderna.

Medlemmarna i värderingsnämnden handlar under tjänsteansvar.

För utlåtanden samt för behandling som har avslutats på grund av att begäran om utlåtande återkallats av någon annan orsak än uppnådd förlikning tas det ut en avgift av den som inlett ärendet. För förlikningsförfaranden och för behandlingen av ett utlåtandeärende där förlikning uppnåtts utan medling tas det ut en avgift som fördelas jämnt mellan parterna.

Bestämmelser om avgifterna utfärdas genom förordning av jord- och skogsbruksmi-

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

nisteriet. Avgifterna kan fastställas till ett belopp som är lägre än självkostnadsvärdet. På avgifterna tillämpas i övrigt bestämmelserna i lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992).

Parterna svarar själva för sina egna kostnader.

6 b kap.

Rätt till uppförande av rengärden och virkestagning

39 §

Uppförande av rengärden

43 §

Överlåtelse av renboskap

43 §

Överlåtelse av renboskap

När överlåtaren kräver det skall renbeteslaget använda sin förköpsrätt, om det har vägrat tillstånd till förvärv av renboskap. När renbeteslaget använder förköpsrätten, skall det köpa alla överlåtna renar och betala överlåtaren samma pris för dem som han skulle ha fått av köparen. Om överlåtelsen varit vederlagsfri eller köpeskillingen väsentligt avvikit från gängse pris, skall renbeteslaget till överlåtaren betala gängse pris för renarna. *En tvist som gäller beloppet av gängse pris avgörs av värderingsnämnden.*

När överlåtaren kräver det ska renbeteslaget använda sin förköpsrätt, om det har vägrat tillstånd till förvärv av renboskap. När renbeteslaget använder förköpsrätten, ska det köpa alla överlåtna renar och betala överlåtaren samma pris för dem som han eller hon skulle ha fått av köparen. Om överlåtelsen varit vederlagsfri eller köpeskillingen väsentligt avvikit från gängse pris, ska renbeteslaget till överlåtaren betala gängse pris för renarna.

51 §

Försäkrans

51 §

Försäkrans

Innan en renvärd, en vicevärd, en arbetsledare, ordföranden eller en värderingsman i en värderingsnämnd eller en räknare vid renskiljning börjar utföra sitt uppdrag skall han teckna under en försäkrans, om vilken stadgas närmare genom förordning.

Innan en renvärd, en vicevärd, en arbetsledare eller en räknare vid renskiljning börjar utföra sitt uppdrag ska han eller hon *underteckna* en försäkrans.

Närmare bestämmelser om försäkrans utfärdas genom förordning av statsrådet.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Denna lag träder i kraft den 20 .

De värderingsnämnder som är tillsatta vid ikraftträdandet av denna lag fortsätter till dess att jord- och skogsbruksministeriet har tillsatt den renskadenämnd som avses i denna lag.

Ett ärende som blivit anhängigt vid en värderingsnämnd före tillsättandet av renskadenämnden ska behandlas i enlighet med de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

Statsrådets förordning

om renskadenämnden

I enlighet med statsrådets beslut föreskrivs med stöd av 36 § 4 mom. i renskötsellagen (848/1990), sådant det lyder i lag /

1 §

Utnämning av renskadenämnden och dess sekreterare

De medlemmar som utnämns till renskadenämnden ska ge sitt samtycke till uppgiften. En medlem i nämnden beviljas avsked av jord- och skogsbruksministeriet, som utnämner en efterträdare för den återstående mandatperioden.

Livsmedelsverket ska utnämna minst en sekreterare för renskadenämnden.

2 §

Behörighetsvillkor för nämndens medlemmar

Medlemmarna i renskadenämnden ska vara erkänt skickliga och erfarna personer som företräder sakkunskap som är av betydelse för nämnden. Minst två av nämndens medlemmar ska ha högre högskoleexamen i juridik. Minst en medlem ska vara förtrogen med samekulturen.

3 §

Sammansättning vid avgörande

Renskadenämnden avgör de utlåtandeärenden som hänskjuts till nämnden i en sammansättning med tre medlemmar. I sammansättningen ska finnas sakkunskap som är av betydelse för det ärende som behandlas.

Med avvikelse från 1 mom. kan den sammansättning som ska avgöra ärendet dock bestå av två medlemmar som företräder sakkunskap som är lämplig med tanke på ärendet, om det är uppenbart att något utlåtande inte kan ges.

Nämndens ordförande eller, om nämndens ordförande är förhindrad, vice ordförande beslutar om sammansättningen vid avgörande med beaktande av att restiderna och resekostnaderna förblir skäliga när syn förrättas. För den sammansättning som ska avgöra ärendet utses en ordförande.

4 §

Avgörande av utlåtandeärenden

Om nämnden är oenig om hur ett ärende ska avgöras, fattas beslutet genom omröstning. Som nämndens utlåtande gäller det förslag som majoriteten av den sammansättning som avgör ärendet omfattar och vid lika röstetal det förslag som sammansättningens ordförande omfattar.

Nämndens övriga sammanträden än syner kan vid behov ordnas med hjälp av videokonferensutrustning eller någon annan teknisk dataöverföring där deltagarna kan se och höra varandra.

Nämndens utlåtanden undertecknas av ordföranden i den sammansättning som avgör ärendet.

5 §

Avgörande av ärenden i anslutning till nämndens interna administration

Nämndens ordförande avgör de ekonomiska ärenden som gäller nämnden och andra ärenden i anslutning till den interna administrationen. I nämndens arbetsordning kan beslutanderätten i dessa ärenden också överföras på nämndens vice ordförande eller sekreterare. Arbetsordningen fastställs av nämndens ordförande.

6 §

Ikraftträdande

Denna förordning träder i kraft den 20 .

Statsrådets förordning

om ändring av renskötselförordningen

I enlighet med statsrådets beslut föreskrivs:

1 §

Genom denna förordning upphävs rubriken före 20 § i renskötselförordningen (883/1990) samt 20 och 21 §.

2 §

Denna förordning träder i kraft den 20 .